

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ГОВІРКИ с. ХОЛМОВЕЦЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 2 (30)

Кондор М. Дякі особливості говірки с. Холмовець Закарпатської області; 15 стор.; кількість бібліографічних джерел – 64; мова українська.

Анотація. У статті розглядаються фонетичні й морфологічні ознаки говірки с. Холмовець, Виноградівського району, Закарпатської області. Говірка належить до групи марамороських говірок закарпатського діалекту.

Ключові слова: говірка, голосні, приголосні, фонетичні ознаки, морфологічні ознаки, закарпатський діалект.

Село Холмовець розташоване на лівому березі річки Ботар, біля Румунії. За даними перепису 2001 року, населення становить 715 чол. [29, с. 36]; більшість – українці. У селі понад 200 номерів. За свідченням старожила В.В. Кондора (1931 р.н.), у 1939 – 1940 рр. у Холмовці було 100 хат, а прарабабка цього старожила запам’ятала 17. Для порівняння: у 1849 році в населеному пункті проживали 44 чол. (38 греко-католиків, 6 євреїв) [10].

У другій половині XIX – на початку XX ст. Холмовець, як і Закарпattя в цілому, належав до Австро-Угорщини. Угорщина ділилася на адміністративні округи, які називалися комітатами (с. Холмовець входило до Угочанського комітату) [див.: 20; 26, с. 88].

Холмовець – назва слов’янського походження утворена від *холм*, «на що вказує і рельєф місцевості, на якому розташоване село» [25, с. 28]. Відомості про першу згадку в документах та заснування села Холмовець є в працях О. Петрова, П.М. Лизанця, Г. Геллера, Л. Міжера.

О. Петров пише: «...русское (точніше, руське – М.К.) село Hömlöcz – оно основано лишь въ 50-хъ годахъ XIX в.» [34, с. 69]. Таку ж інформацію знаходимо і в П.М. Лизанця, який покликається на О. Петрова [25, с. 28].

Г. Геллер (Georg Heller) подає варіанти *Hömlöcz* (1882); *Hömlöc* (1897); *Hömlöcz* (1910); *Homlovec* (1925); *Chlumec* (1930); *Cholmovec'* (1972); *Cholmovec* (1979) [56, с. 172].

Угорський дослідник Л. Міжер (Lajos Mízser) підкреслює, що населений пункт Hömlöc виник після урбаріальної реформи Марії-Терезії 1767 року. У 1773 році назва *Hömlöcz* (разом з іншими варіантами) уживалася на позначення земельного володіння, помістя [59]. А. Сірмої (Antal Szirmay; роки життя 1747 – 1812), на якого покликається Л. Міжер, пише: «Широка територія на рівнині, біля гори Hölmöcz (ось так!)...» [див. 59]. Л. Міжер зауважує, що спірним є походження ойконіма від назви гори або пагорба [59].

Одне з достовірних латинськомовних джерел свідчить, що не пізніше 1816 року використовувалося словосполучення *Molae Hömlöcz* (імовірно, Холмовецький млин або Холмовецькі млини), яке слід, очевидно, кваліфікувати як складену власну назву [63, с. 149]. Компонент *Molae* вживався і в постпозиції; пор. *Hömlöcz Mol.* [64, с. 138]. Мабуть,

ідеється про назву поселення, оскільки в ньому, згідно зі статистичними даними, у 1816 році мешкали 38 греко-католиків [див. 63, с. 149]. Номен *Molae Hömlöcz* дає підставу припустити, що на території сучасного Холмовця десь у кінці XVIII – на початку XIX ст. був млин (можливо, водяний). Старожили пам’ятають водяний млин на річці Ботар, але його побудував Дубнич – мешканець села – приблизно в середині XX ст. Пізніше побудовано ще один водяний млин. У селі були також невеликі млини (їх пам’ятає й автор цієї статті), у яких використовувалися жорна, які обертали вручну.

За даними угорськомовного документа 1821 р., Холмовець був частиною Сасова [9]. Л. Міжер, спираючись на джерело 1864 р., зазначає: «*Hömlöcz* – село Угочанського комітату». Воно відокремилося від села Feketeardó (теперішнього Чорнотисова – М.К.) [59]. На думку вченого, чеський і словацький варіант *Homlovec* є свідомою слов’янізацією топоніма *Hömlöcz* [59].

У документі 1821 р. засвідчено словосполучення *Hömlöczött lakom, Hömlöczi lakos* [9]. У статистичній таблиці 1849 р. вживався словосполучення *Alsó Hömlöcz* (*Нижній Холмовець*), що є, імовірно, складеною власною назвовою [10]. Цікаво, що в географічному словникові 1851 р., який містить перелік населених пунктів тодішньої Угорщини (у тому числі й Закарпаття) і короткі відомості про них [див. 55], назва села не фіксується (можливо, тому, що Холмовець у той час ще не був окремим населеним пунктом). Принаймні не пізніше 1864 р. засвідчено одночленну назву *Hömlöcz* [62, с. 227]. Сучасний офіційний варіант Холмовець почав уживатися в радянський період. Щоправда, у мовленні мешканців села та навколишніх сіл часто використовується угорськомовний варіант *Gömlöbűc*.

Отже, не раніше 50-х рр. XIX ст. і не пізніше 1864 р. Холмовець (*Hömlöcz*) став окремим населеним пунктом, що, як уже сказано вище, відокремився від села Feketeardó (теперішнього Чорнотисова). Наявність у селі дерев’яної церкви з 1857 р. – один з найважливіших аргументів на користь такого висновку (див. далі).

Навколишні села, на відміну від Холмовця, згадуються в джерелах значно раніше. За І. Сабовом, *Чорнотисів* (*Ordo, Arda, Ordow, Ardo, Feketeardó* тощо) уперше згадується в 1319 році; *Дюла* (*Gyla, Gywla, Giulia, Gyula*) – у 1396; *Сасово* (*Nogzaz, Szászfalu* і т.ін.) – у 1262; *Чена* (*Akusfalva alio*

nomine Peturfalva, Csepe i t. d.) – у 1320; Затисівка (Chamafalva, Chama, Chiamma, Choma) – у 1323 [61, с. 148, 151, 160 – 161, 171, 230].

Слід сказати, що особливої уваги заслуговують церква, школа й будинок культури як інституції, які були і є основою духовності.

Відомо, що з **1857 року** в селі існувала дерев'яна церква Всіх святих, продана за 255 злотих і перевезена з Великої Копані (де названий храм датується 1669 або 1679 роком) до Холмовця. У 1930 р. церкву перевезли до с. Добржиков (Чехія) [40, с. 388 – 389; 53; 54]. Як свідчать джерела, у Холмовці протягом певного часу (імовірно, до **1857 року**) не було окремої парафії, а був лише “*Filialibus*” (тобто філіал) парафії села Ботарч (*Batárca*, Румунія) [див.: 63, с. 148 – 149; 64, с. 138], відомого й тепер у Румунії під назвою *Bătarci* (населений пункт знаходиться недалеко від Холмовця). Мовою богослужіння в парафії та її філіалі була *Lingua Ruthenica* [див. 64, с. 138]. Сьогодні в Холмовці діє православна церква Покрови Пресвятої Богородиці Московського Патріархату, будівництво якої завершено **1937 року** (у дорадянський період церква була греко-католицькою).

Перша школа, як повідомляє Л. Оцил (*László Aczél*), відкрита ще в далекому **1871**, а друга – у **1902 році**. Обидві школи були церковнопарафіяльними (точніше, греко-католицькими) [51, с. 70]. За словами старожила В.В. Кондора, у чехословацький період (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) мовою навчання була українська мова; в угорський – угорська (за винятком релігії, яку викладали українською мовою). **1961 року** відкрито восьмирічну школу (сьогодні вона дев'ятирічна).

Теперішній будинок культури, що перебуває в аварійному стані, відкрито в **1977 році**.

Як відомо, говірка с. Холмовець належить до групи марамороських говірок закарпатського діалекту. Фонетичні й морфологічні особливості зазначених говірок привертали увагу таких учених, як І. Панькевич, Й.О. Дзенделівський, В.І. Орос, П.М. Лизанець, І. Робчук та ін. [див.: 14; 23; 24; 25; 30; 31; 33; 37]. П.М. Лизанець безпосередньо досліджував «фонетичну систему та граматичну будову говірок Затисся Виноградівського району», у тому числі й говірки с. Холмовець [див.: 23; 24; 25].

Предметом нашої статті є розгляд деяких фонетичних і морфологічних рис говірки с. Холмовець у синхронному й діахронному аспектах. Для дослідження застачено й мовний матеріал, відсутній у працях вищезгаданих мовознавців; розширено джерельну базу дослідження.

У цьому контексті заслуговують на увагу слушні міркування Ю. Шевельова:

1. «Ніколи не слід забувати, що **при еволюції певної мови діалекти можуть проходити – і часто проходять – власний шлях еволюції, а тому не варто намагатися увібрати другу в першу** (видлення наше – М.К.). Географічні відмінності можуть відбивати різні стадії розвою, але не конче мусять це робити» [49, с. 18]. Не забуваймо й про те, що окремі говірки або діалекти – це мікромови, які нагадують струмки чи річки, що впадають у море, яке ми на-

зиваємо мовою. Говірки досить часто розвиваються, змінюються по-різному. Навряд чи для всіх говірок української мови у всіх випадках існують одні й ті ж вихідні слова, звуки тощо. Дослідник твердо стойть на ногах тоді, коли простежить у діахронії саме відповідну говірку чи групу говірок. Правда, це реалізувати не завжди вдається – тому час від часу необхідно спиратися на пам’ятки з інших ареалів.

2. Ю. Шевельов звертає увагу й на роль писемних пам’яток, «що дозволяють з’ясувати, коли саме відбулася та чи та звукозміна...». Разом з тим виникають і проблеми, бо, «як правило, письмо в Україні ґрунтвалося на взірцях, узятих з інших слов’янських мов (наприклад, церковнослов’янської – М.К.); літописці й переписувачі аж ніяк не прагнули до відтворення реальної фонетики мови щоденного вжитку» [49, с. 48–49]. На думку вченого, докази наявності звукових змін «мусять видобуватися шляхом копіткового аналізу, що **його методи мають варіюватися залежно від жанру пам’ятки та її стосунку до мови щоденно-го вжитку** (видлення наше – М.К.)» [49, с. 49].

3. «Діалектні дані й матеріали пам’яток доповнюють себе навзаем, і якщо покладатися лише на один із цих складників коштом іншого, то можна дійти хибних висновків» [49, с. 50].

Й. О. Дзенделівський підкреслює: 1) «...лексичні явища у багатьох випадках точніше можуть бути визначені у плані хронології та етимології, ніж фонетичні та морфологічні» [13, с. 11]; 2) «абсолютна більшість і фонетичних, і граматичних, і лексичних рис для всіх діалектів та говорів є спільною» [12, с. 9].

Фонетичні ознаки говірки с. Холмовець:

1. Наявність голосного [и] в наголошенні і ненаголошенні позиції відповідно до [e] в українській літературній мові та багатьох діалектах української мови ([*оти́ц'*], [*дин'*], [*сми́рт'*], [*дис'*], [*ти́пир'*], [*ти́рн'а*], [*ти́л'á*], [*кони́ц'*], [*зимл'á*], [*хлóтиц'*], [*вýчур'*], [*плíч'i'*]). Голосний [и] чергується з [e] або нулем звука: [*дин'*] – [*дéн:ы́й*] – [*д'н'а*]; [*сми́рт'*] – [*смéрти*]; [*зимл'á*] – [*зéмле*]; [*вýчур'*] – [*вéчера*]; [*кони́ц'*] – [*кун'ц'á*].

Пор. вимову голосного [и] в інших говірках, зокрема закарпатських ([*рива́ло*], [*вилíкýй*], [*трýм'оje*], [*тýмн'íти*] (В. Рем., Сас.); [*двíр'i*], [*зимл'á*] (Кр.); [*дин'*] (У.) [44, с. 81, 111, 149, 150, 158]) та буковинських ([*жинíти*], [*нихарапúтни́й*], [*но́мíр*], [*но́мíр'*], [*типéрка*] “тепер” [41, с. 111, 332, 338, 545]). Власне кажучи, голосний [и] (наприклад, у слові [*хлóтиц'*]) поширений у багатьох південно-західних, південно-східних і північних говірках [1, карта № 47].

Дослідники твердять, що сильне звуження фонеми /e/, яка реалізується в голосному [и], спостерігається в «переважній більшості карпатської групи говорів», у тому числі й у закарпатських говірках, перед м'якими приголосними [4, с. 227; 12, с. 26; 25, с. 59 – 60; 38, с. 5; 44, с. 17]. Тут є велика доля істини. Але мовний матеріал свідчить про наявність голосного [и] (принаймні в поодиноких випадках) і перед твердими приголосними: [*типíр'*],

[вічур], [рива́ло], [вишкы́й], [читві́р'].

І ще одне. Ми поділяємо погляд тих учених [див., напр., 24, с. 129 – 130; 32, с. 88 – 90], які вважають, що в голосному [и] (ідеться про слова типу [оті́ц'], [дин'], [сми́рт'], [кути́ц'], [дис'], [типíр] тощо) реалізується фонема /и/, а не /e/. Особливо переконливо можна твердити про фонематичність голосного [и] в сильній позиції (принаймні на синхронному рівні). По суті, вищенаведені чергування ([сми́рт'] – [смérти]; [вічур] – [вéчера] і т. ін.) можна розглядати і як чергування голосних фонем /и/ – /e/ (пор. /сми́рт'/ – /смерти/; /вічур/ – /вéчера/). Це чергування виконує (разом із закінченнями) словозмінну функцію.

За даними М.А. Жовтобрюха, «у ненаголошій позиції давньоукраїнські пам'ятки» досить часто засвідчують зближення голосних [e] й [i] змішуванням відповідних літер: *диниса, чесло, чирвоного* [18, с. 92]. У таких закарпатських пам'ятках, як «*Нягівські повчання*» XVI ст. (пам'ятка відображає риси марамороських говірок) та «*Урбáріум*» (чи «*Урбár*») другої половини XVIII ст. (за словами І. Удварі, у пам'ятці відбито особливості марамороських і лемківських говірок [43^a, с. 68]), маємо, за окремими винятками (наприклад, *иши* “іще” [8, с. 149]; *лýшинь* “лишень” [45, с. 84]), написання букв **е** на місці давніх **ъ** або **е**.

2. Перехід етимологічного голосного [o] (зрідка [e]) (пор. д.-р. *конь, несьль*) в [y] в новозакрітих складах як у наголошений, так і в ненаголошений позиції, відповідно до [i] в літературній мові ([*кун'*], [*бул'*], [*нуж'*], [*н'ус'*], [*йун'ус'*], [*муї'*], [*твуї'*], [*сул'*], [*кул'*], [*приїжјуз'*], [*стул'*], [*вічур'*]). У зв'язку з цим маємо чергування голосних [o], [e] – [y]: [*кун'*] – [*кон'á*]; [*нуж'*] – [*ножá*]; [*кул'*] – [*колá*]; [*муї'*] – [*моја*]; [*н'ус'*] – [*нéсла*]; [*овéс'*] – [*вусá*]. Щоправда, етимологічний голосний [e] найчастіше чергується з [i], як і в літературній мові: [*с'їм'*] – [*семій*]; [*бс'їн'*] – [*осени*]; [*п'їч'*] – [*пéчи*]. У говірці с. Холмовець спостерігаємо також випадки, коли замість голосного [o] у відкритому складі вимовляється [y], зокрема перед складом з наголошеним голосним [y] чи [i]: [*с'уму́*] (пор. [*с'огó*], у [*с'óму*]); [*туму́*] (*[тогó]*, у [*тобóму*]); [*јуму́*] (*[јогó]*, на [*н'óму*]); [*суб'ї*] (у [*соб'ї*]); [*туб'ї*] (на [*тоб'ї*]); [*думу́*] (*[дóма]*). Наведені приклади свідчать про регресивну асиміляцію, тобто уподібнення попереднього ненаголошеного голосного [o] (або [ô]) наступному наголошенному [y] чи [i].

«Укання» простежується і в інших говірках закарпатського діалекту, зокрема в ужанських, марамороських ([*сул'*], [*стул'*] (Т.); [*думу́*] (Колоч., Ч.); [*кун'*], [*т'ұтка*] (Сок.); [*бул'*], [*кул'*], [*двур'*] (марамороські говірки на території Румунії) [37, с. 37; 44, с. 34, 35, 147, 153, 344]); а також у північних говірках і навіть у середньонаддніпрянській говірці с. Білоусівка, Драбівського району, Черкаської області ([*вуз'*], [*руг'*]) [1, карта № 57]. На це звернув увагу Й. Панькевич: рефлекс [y] < [o] охоплює велику кількість українських говірок, у тому числі й на території Румунії і Словаччини [33, с. 83 – 90].

За повідомленням дослідників, «давньоруські пам'ятки південного походження ще з XIII ст.», а

особливо пізніші «пам'ятки на місці **о** та **е** в новому закритому складі засвідчують написання літер **у, ю**: *субутныи, щюдръ, добровоулно, твуй, свуй* [див.: 18, с. 93; 49, с. 407]. Ю. Шевельов підкреслює, що всі приклади з [y] на місці давнього [o], як правило, «пояхдять із західних регіонів – Мараморощини, Холмщини та Перемишльщини. Поза тим, у жодній із пам'яток (**o**) не вживано в усіх можливих випадках: перевагу скрізь мають написання з **o**» [49, с. 407]. Принаймні в деяких закарпатських пам'ятках XVI – XVIII ст. досить часто трапляються слова з [y]: *двур'* “двір”, *думъ* “дім”, *куль* “кіль”, *муй* “мій”, *путь* “піп”, *стуль* “стіл” [8, с. 75, 89, 163, 187, 305, 349]; *пушло*, *тұлко* [45, с. 72, 81]. Численні приклади переходу етимологічного голосного [o] в [y] відзначено, крім закарпатських, і в інших західноукраїнських писемних пам'ятках XVI – XVIII ст., а також у пам'ятках цього періоду з Полтави, Пирятини тощо: *твуй, нусъ, на однумъ, потумъ, обрукъ, кунъ* [докладніше див.: 28^a, с. 4–9; 35, с. 38, 62, 100].

Голосний [y] ([ü]) < [o] простежується і в чеській мові: *dům* “дім”, *můj* “мій”, *nůž* “ніж”. Є відомості про те, що в старочеській мові XIII – XV ст. на місці [ü] вимовлявся голосний [ô]; пор.: *dóm*, *mój*, *nóž* [див. 60, с. 148, 149, 395, 417]. Як дані східнослов'янських пам'яток (особливо українських), так і чеської мови дають підставу принаймні припускати, що і в марамороських говірках у минулому мав місце етимологічний голосний [o] відповідно до вторинного [y]. На нашу думку, можлива й така гіпотеза: на якійсь території, де жили слов'яни (наприклад, у районі Карпат), споконвіків вимовлявся голосний [y] в лексемах типу [*кун'*], [*бул'*]. Правда, поки що в нашому розпорядженні немає матеріалу, який би дав можливість це довести.

3. Розрізнення голосних [i] (переднього ряду) та [ы] (заднього ряду) ([*мýла*], [*копиц'а*], [*бýти*]; [*бýти*], [*бык*], [*сын*], [*рыба*], [*ты*], [*мы*], [*вы*]). Наприклад, у слові [*восóкы*] маємо в першому складі голосний [o], що е, на наш погляд, наслідком уподібнення колишнього ненаголошеного голосного [ы] до наголошеного [o]. Дослідники в такому випадку розглядають лабіалізований голосний [ы^ø] [3, с. 161 – 167; 25, с. 57].

Пор.: [*ты*] (Тур.); [*помáлы*], [*сыр*] (Березн.); [*жóны*] (Ст.); [*забывáли*], [*тёмным*] (Дан.) [44, с. 39, 69, 70, 116, 153]. Г.І. Мартинова твердить, що в говірці села Байбузи Черкаської області «в наголошений і ненаголошений позиціях у сусідстві з приголосними різних класів (здебільшого губними й задньоязиковими) у середині та кінці слів репрезентантом /и/ є звук [ы] середньо-заднього ряду, високого обніженого підняття, нелабіалізований»: [*выйде*], [*робыли*], [*пыў*], [*быў*], [*губы*], [*јукынулы*] [27]. Дослідниця підкреслює, що ця риса споріднюює названу говірку з карпатськими діалектами [27].

Диференціацію голосних [i], [ы] спостерігаємо, наприклад, у закарпатських пам'ятках XVI – XVIII ст.: *били ся, было, мы* [8, с. 16, 24, 189]; за три дні, *выгнati*, *купиль* [22, с. 222, 224]; *нýвы, пчóлы, дрýва, робýти* [45, с. 72, 73, 76, 81].

4. Наявність звукосолучень [гы], [кы], [хы] ([нóгы], [гыртáнка], [кырнíц'a], [хýжса], [д'йкы́], [дрúгы́]), що простежуються і в інших закарпатських говірках; пор.: [хыжс'i] (Березн.); [дéякы́] (Заг.); [дрúгы́м] (Х.) [44, с. 69, 115, 148]. І. Панькевич пише, що голосний звук [ы] після приголосних [г], [к], [х] «займає дві більші області: східно між ріками Тересвою та Латорицею та західно між горішнім Угом та Остурнею» [33, с. 68].

За М.А. Жовтоброхом, «ще в XI ст. писемні пам'ятки послідовно засвідчують написання **гы**, **кы**, **хы**: *въкы*, *гръхы*, *другъы*, *великыи* [18, с. 89]. Названі звукосолучення виступають і в давніх закарпатських писемних пам'ятках, у тому числі в «**Закарпатській грамоті 1404 року** та ін. джерелах: *Марамурешский*, изъ другыми, кырнициа, хъжсный, другый [43, с. 9; 8, с. 88, 166, 400; 45, с. 72]. Щоправда, наприклад, в «**Урбариумі**» виявлено деяку непослідовність щодо використання звукосолучень [гы], [кы], [хы]: *дрўгы́й*, *другым*, *хýжу*, *хýжсу* [45, с. 72, 74, 76, 79].

5. Голосний [и] на початку слів ([имíти], [итí], [ивáн], [йнішакý], [игráти] “танцювати”). Правда, у досліджуваній говірці має місце й голосний [и] в зазначеній позиції: [інтерéсны], [інженéр], [інвал'íд], [іграшка].

Пор.: [и(i,ii)gráти], [(u,i)зобрáти], [(u,i)скушáти] (Сок.) [38, с. 132 – 134]; [идут'] (Коб.) [44, с. 98]; [íва] “верба”, [икrá] (наддністрянські говірки) [50, с. 114]; [иглá], [йглиц'a], [инák] (буковинські говірки) [41, с. 176].

Коли саме почав вимовлятися (чи споконвіків вимовлявся) голосний [и] на початку принаймні окремих слів, не можемо певно сказати, бо літера **и** досить часто позначала в минулому голосні [i] та [и]. Проте, наприклад, у словах *исправляти*, *испустити*, *истягнути*, зафікованих у «**Нягівських повчаннях**», маємо, очевидно, голосний [и]; пор. *іудей* [8, с. 144, 145, 147, 149].

6. Оглушення дзвінких приголосних перед глухими ([кнішка], [ніс'ко], [бáпка], [солóткы́], [исходýти]), що є наслідком регресивної асиміляції. Пор.: [росказáла] (Сім.); [роспорóла] (Тур.); [блíс'ко] (Голуб.); [бáпка] (Нов.); [росчинíлас'а] (Борон.) [44, с. 37, 39, 67, 139, 151].

Наприклад, у «**Нягівських повчаннях**» перед глухими приголосними засвідчено **ис-** – варіант префікса **из-**: *испущавъ*, *источиль*, *истямить*, *исходятъ*, *ся исцѣлити* [8, с. 145, 147, 148]. Пор. також: *гáтку* мати [45, с. 73]; *изненавидѣль*, *изнявъ*, *изречено*, *изѹду* [8, с. 130, 132].

7. Вимова м'яких приголосних [н'], [т'] перед голосним [ы], що є частиною прикметникового закінчення ([сýн'ы́], [вýрхн'ы́], [дáвн'ы́], [зáдн'ы́], [блíжн'ы́]) та закінчення порядкового числівника [трýт'ы́]. Пор. ще прикметники з твердим кінцевим приголосним основи перед закінченням -ый, засвідчені в говірці с. Холмовець: [жсóуты́], [б'йдны́], [замóжнсы́] (детальніше див. далі).

Морфологічні ознаки:

1. Іменники I відміни (м'яка й мішана група, жін. рід) у давальному й місцевому відмінках од-

ини мають флексію **-и** (зéмлі, у зéмлі; сúши, на сúши; ме"жí, на ме"жí), відповідно до **-і** в українській літературній мові (землі, на землі; суші, на суші; межі, на межі). Якщо основа закінчується на приголосні [г], [к], [х], то в давальному й місцевому відмінках простежується флексія **-і**, а названі приголосні змінюються на свистячі: свáс'i, на ноз'i, у руц'i [див. також 23, с. 45].

За свідченням С.П. Бевзенка, «рефлекс давньої флексії **-и > -і**» зберігається в галицько-буковинській і карпатській групах говорів: зéмлі – по зéмлі; долони – на долони [4, с. 94].

Пор. словоформи на землі, у продажи, що виступають у «**Нягівських повчаннях**» [8, с. 114, 294].

2. В орудному відмінку однини іменники I (жін. рід) і III відміни мають закінчення **-óў**: книгóў, зимтóў, п'ic'нóў, сýшbóў, сýл'óў, нýчbóў (пор. книгою, землею; сіллю, ніччю в літературній мові).

Пор.: з д'йкóў, іс худóбóў (М.); головóў, нóчоў (Пол.); блудníц'oў (Ст.); травóў, смýр'óў (Вовк.); з Már'koў, із mát'ip'oў (Н. Розт.); крýдóў (Кол.) [44, с. 25, 26, 44, 62, 118, 121, 157]. Крім закарпатського, іменники із закінченням **-oў** чи **-eў** виявлено і в інших говорах південно-західного діалектного ареалу [4, с. 210 – 211], у тому числі в покутсько-буковинському (хáтóў; молодíцоў, молодíцеў; ме"жсóў, ме"жсéў [6, карти № 11, 12]) та бойківському (до"рóгоў, царíцеў [7, с. 144]).

Учені по-різному пояснюють появу флексій **-oў**, **-eў**. І.Огієнко, «зіставивши українські форми на **-oў** з такими ж утвореннями в словацькій, сербській та словенській мовах», припускає, «що закінчення **-ов** у нашій мові дуже старе» [11, с. 99]. С.П. Бевзенко форму орудного відмінка однини на **-oў** відносить до морфологічних іновацій південно-західних діалектів [2, с. 11]. С.П. Самійленко твердить, що флексії **-oў**, **-eў** «утворилися внаслідок випадіння інтервокального **j** і пов'язаної з цим зміни кінцевого голосного **у** в нескладотворчий звук **ý**: **-oúy** (рукой) → **-oy** (рукоу) → **-óў** (рукоў); **-eýu** (свинеу) → **-ey** (свинеу) → **-eў** (свинеў)» [39, с. 80]. Тобто, на думку дослідника, «південно-західні говіркові форми з закінченням **-oў** (**-eў**) витворилися на українському ґрунті...» [39, с. 80]. Чеський мовознавець М. Комарек (Miroslav Komárek) уважає, що в середньословацьких говірках інтервокальний **j** випав після деназалізації носового голосного **ø** (-ojø > -oji > -ou), а в чеській мові – до деназалізації [57, с. 38]. Пор.: слц. ženou, skúškou; ч. ženou, zeleninou.

Є відомості про те, що «пам'ятки української мови (у тому числі й закарпатські – М.К.) засвідчують закінчення **-ов**, **-ев**», починаючи з XVI ст. [39, с. 80]: *науковъ*, *руковъ*, *бýтковъ*, *зъ надежевъ*, *за водо[в]* [8, с. 194, 204, 319; 22, с. 230; 45, с. 85]. Представлені словоформи з флексіями **-óў** (**-ёў**), **-eў** і в «**Граматиці слов'яно-руській**» М. Лучкай (водов, землев, з Maréв) [28, с. 14; 36, с. 108; 58, с. 81]. Наприклад, у «**Закарпатській грамоті 1404 року** фіксується словоформа съ водою (флексія **-oю**) [43,

с. 9]. Правда, спостерігаються словоформи з флексією **-ю** і в закарпатських пам'ятках XVIII ст.: *рукою, съ особою* [5, с. 51; 47, с. 52].

3. Іменникам II відміни в давальному відмінку однини, як правило, властива флексія **-ови** (*брáтovi, хлóпц'ovi, кон'óви, се"лóви, Івáнови*); зрідка вживається **-у** (наприклад, *Бóгу*).

«Флексія **-ови** (-еви) пошиrena майже у всіх південно-західних говорах» [39, с. 94]. За словами С.П. Самійленка, пошиrena флексія **-ови** (-еви) і в південно-східних говорах, а «флексія **-у** (-ю) вживається рідше» [39, с. 95].

Давнє закінчення **-ови** (-еви) простежується в давньоруських та пізніших пам'ятках (наприклад, в «*Урбаріумі*: *Пáнови, кмéтеви*) [докладніше див.: 39, с. 32, 37, 45, 92 – 94; 45, с. 76, 77, 79]. Правда, у згаданій пам'ятці (принаймні в одному випадкові) ужито й флексію **-у**: *Пáну* [45, с. 78].

4. Закінчення **-у** в родовому відмінкові множини іменників II відміни (чол. рід) (*днú, кóн'у, рубл'ú, волú, братú, бат'ку, гóду* “років”) відповідно до **-ей**, **-ів** у літературній мові (*коней, волів, батьків*).

Пор.: *гóду* (Сок.) [38, с. 65]; *брáт у́* (Кол.) [44, с. 158]. Руслана Зінчук звернула увагу на велику активність закінчення **-ув** «при творенні відповідних західнополіських словоформ, як правило, у ненаговошенні позиції: *пíет' бráтuv, г'íktáruv, сто грámuv, мн'ígo жúкуv...*» [17, с. 206].

Сучасна флексія **-у** (-ув) є продовженням давньої флексії **-овъ** (-евъ) (→ **-увъ** (-ювъ)), яка виступає в давньоруських та пізніших пам'ятках (д.-р. оть *чаровъ, троудовъ, дъждевъ*; ст.-укр. до *домовъ, противъ турковъ, вовковъ* три, вси(x) *дворовъ, братувъ, десе(т) рублейвъ*) [19, с. 46, 104; 42 (вип. 4), с. 138; 42 (вип. 7), с. 209], у тому числі й закарпатських (посеред *вовкувъ, пророкувъ, Пáнувъ* [8, с. 35, 310; 45, с. 86]). Пор. також *дну*: «...не ивъ м дну и м' ночей» («*Нягівські повчання*», XVI ст.) [42 (вип. 7), с. 229].

Характерно, що в чеській мові маємо такий же варіант закінчення (точніше, **-ù**), як і в говірці с. Холмовець: *tužù, státù* [див. 52]. Словоформи з варіантом **-у** підтримуються, очевидно, впливом чеської мови або є паралелями до чеських словоформ. Не виключено, що в живому мовленні форма родового відмінка множини з флексією **-у** вживалася і в глибокій давнині.

5. У говірці с. Холмовець, як і в інших говірках південно-західного діалектного ареалу [див.: 4, с. 108; 19, с. 191 – 192], простежується взаємодія твердих і м'яких основ, тобто в прикметниках як твердої, так і м'якої групи виступає закінчення **-ый**: *жéутый, б'íдный; сín'ýй, вýрхн'ýй*. Наприклад, у подільсько-волинських говірках виявлено флексію **-ий**: *сín'ýй, dáyn'ýй, жéйтн'ýй* [4, с. 108].

Виходить, у говірці с. Холмовець прикметники твердої та м'якої групи мають однакові відмінкові закінчення, про що свідчать відмінкові форми однини (чол. рід) і множини. Різні в них (прикметників твердої і м'якої групи) тільки кінцеві приголосні основи **[н]**, **[н']**. Тобто поділ прикметників на групи в цьому випадку досить умовний. Наприклад:

Одніна	
Тверда група	М'яка група
Н. біdn-ый	дávn'-ый
Р. біdn-ого	дávn'-ого
Д. біdn-ому	дávn'-ому
З. біdn-ого, біdn-ый	дávn'-ого, дávn'-ый
О. біdn-ым	дávn'-ым
М. (на) біdn-ому	(на) дávn'-ому
Множина	
Н. біdn-и	дávn'-и
Р. біdn-ых	дávn'-ых
Д. біdn-ым	дávn'-ым
З. біdn-ых, біdn-и	дávn'-ых, дávn'-и
О. біdn-ыми	дávn'-ыми
М. (на) біdn-ых (на)	дávn'-ых

Пам'ятки української мови XVI – XVII ст. теж відбивають «тенденцію до уніфікації прикметникової парадигми за твердим типом відмінювання»: пушкарь *тамошний давний, хыжный, в лътны(i)* чась [8, с. 71, 400; 19, с. 191]. Нам поки що невідомо, відколи в прикметниках типу *сín'ýй, вýрхн'ýй* (наприклад, у закарпатських говірках) вимовляється м'який приголосний [н'], бо графічне оформлення відповідних прикметників у писемних пам'ятках не дає можливість це достовірно з'ясувати.

6. Нестягнена форма прикметників середнього роду в наз.-знах. відм. однини: *дóброje, сín'óje, вéликоje, здоровоje*.

За С.П. Бевзенком, форми на **-оje**, крім закарпатського говору, простежуються, скажімо, у «надсянських говірках та в ряді волинсько-поліських...» [4, с. 108 – 109].

Прикметники з флексією **-oje** фіксуються в давньоруських та пізніших пам'ятках: оухо *десное*, чтеціе *книжное, злое, новое* [8, с. 116, 215; 19, с. 176]. Наприклад, в «*Урбаріумі*» знаходимо тільки стягнені прикметники середнього роду: *кмéцke мéсто, малé полé* [45, с. 71, 73].

7. Присвійні прикметники чоловічого роду з суфіксом **-у** (-ю), утворені від іменників чоловічого роду: *Івáну сын, Йóушку керт, Д'óріju двур, н'áн'у сад, брату вýош, Микóлу хлóпци*'.

Пор. д'íду “який належить, властивий дідові або стосується його”, “який належить, властивий рідному дідуся або стосується його”; д'аку' “який належить дякові” (Сок.) [38, с. 65, 82]; ч. *bratrúv рокоj, otcív klobouk* [46, с. 167].

Принаймні три присвійні прикметники з суфіксом **-увъ** зафіксовано і в «*Нягівських повчаннях*»: *алчуvъ сынъ Iосифувъ; слуга сотникувъ* [8, с. 8, 342]. Пор. також *Батковъ* “(належний батькові) батьків” [42 (вип. 2), с. 27]; *дѣдовъ* “(який стосується діда – батька батька або матері) дідів” [42 (вип. 9), с. 4].

8. Невідмінювані числівники *п'одрого* “один з половиною”, “пів на другу”; *п'утич'я* “два з половиною”, “пів на третю”; *п'уче"тве"рта* “три з половиною”, “пів на четверту”; *п'уцята* “четири з половиною”, “пів на п'яту”; *п'үше"ста* “п'ять з половиною”, “пів на шосту”; *п'усе"ма* “шість із половиною”, “пів на сьому”; *п'убо"ма* “сім з половиною”,

“пів на восьму”; *пұдиңжата* “вісім з половиною”, “пів на дев’яту”; *пұдиңс’ата* “дев’ять з половиною”, “пів на десяту”. Мешканці с. Холмовець запитують: «*Күл’ко часу?*» Відповідають: «*Пұ́дорога*»; «*Пұ́триң’а*» і т. ін.

Давні форми дробових числівників засвідчені, наприклад, у мармароській говірці с. Сокирниця (*пұ́драга* “півтора, півтори”; *пұ́трит’а* “два з половиною”; *пұ́четверта* “три з половиною”) та інших говірках південно-західного наріччя [докладніше див.: 4, с. 118; 14, с. 39 – 41; 38, с. 297].

Й.О. Дзендерівський пише, що «старовинні невідмінювані структури дробових числівників типу *пів друга*, *пів третя*... втратили категорію роду...» [14, с. 39].

Подібні утворення простежуються в давньоруських (*поль вътора*, *поль третья* “два з половиною”, *поль пятна*) та пізніших писемних пам’ятках, зокрема в українських грамотах XV ст. (*польвтора* гроша, *поув(ъ)трита*); «*Урбариумі*» (*пувъ дрѹга* сорокувца) тощо [19, с. 223, 232; 45, с. 80].

Пор. ч. *půl jedné* “пів на першу”, *půl druhé* “пів на другу”, *půldruhého (roku)* “півтора (року)” [48, с. 671].

9. Використання залишків перфекта: *ходівим*, *ходіла-м* (1 ос. одн.); *ходів-ис’*, *ходіла-с’* (2 ос. одн.); *ходіли-с’ме* (1 ос. мн.); *ходіли-с’те* (2 ос. мн.). В.М. Русанівський такі й подібні утворення, що виникли на базі колишнього перфекта, називає особовими формами минулого часу [19, с. 325 – 327]. Щоправда, є й інший погляд: В.І. Добош зазначає, що *-м*, *-с’*, *-с’ме*, *-с’те* не слід кваліфікувати як залишки перфекта. Дослідник ці мовні одиниці називає «дієслівно-особовими енклітиками» [15, с. 136 – 155]. С.П. Бевзенко висловлює слушну думку про те, що «так звані складені злиті форми ми-

нулого часу типу *казаў-йем*, *казала-м*, поширені в південно-західних діалектах, не просто паралельні форми минулого часу до форм типу *казаў*, *казала*, що виступають як єдино можливі в інших українських діалектах і разом з тим широко відомі також у південно-західних, а форми, що вживаються як присудок у минулому часі при відсутньому підметі у 1-й – 2-й ос. (у південно-західних діалектах звичайними є форми *казаў-йем* і *я казаў*, але майже неможливі *я казаў-йем*)» [2, с. 10].

Крім закарпатських, залишки перфекта (чи дієслівно-особові енклітики) знаходимо і в інших говірках південно-західного наріччя, а також у весільних піснях Румунії [див.: 15, с. 136 – 155; 19, с. 327; 21, с. 97].

Є відомості про те, що досліджувані форми (ідеться не про сам перфект, а його залишки або, за В.І. Добошем, дієслівно-особові енклітики) у писемних пам’ятках уперше засвідчено не пізніше XV ст. [15, с. 148]. В.М. Русанівський підкреслює, що «варіант **-сме**, **-зме** поширений у закарпатських рукописах початку XVII ст., напр.: Храмъ зме святый збудовали» [19, с. 326]. Залишки перфекта досить широко представлені також у документах Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря м. Києва (особливо маємо на увазі тексти другої половини XVII – початку XVIII ст.): *позволилисмо* – 1655, № 31; *казалисмо* видати – 1671, № 40; *надалисмо* – 1672, № 41; *позволилем* – 1691, № 163; не *отмовилисмо* – 1712, № 87 [16].

Отже, по-перше, усі досліджувані фонетичні й морфологічні риси говірки с. Холмовець простежуються і в інших говірках закарпатського діалекту, більшість рис виявлено також за його межами; по-друге, усі ознаки засвідчено в давніх писемних пам’ятках.

Умовні скорочення назв населених пунктів

- Березн. – Березники, Свалявського району, Закарпатської обл.
- Борон. – Бороняво, Хустського району, Закарпатської обл.
- Вовк. – Вовкове, Ужгородського району, Закарпатської обл.
- В. Рем. – Великі Ремети, Берегівського району, Закарпатської обл.
- Голуб. – Голубине, Свалявського району, Закарпатської обл.
- Дан. – Данилово, Хустського району, Закарпатської обл.
- Заг. – Загорб, Великоберезнянського району, Закарпатської обл.
- Коб. – Кобалевиця, Іршавського району, Закарпатської обл.
- Кол. – Колодне, Тячівського району, Закарпатської обл.
- Колоч. – Колочава, Міжгірського району, Закарпатської обл.
- Кр. – Крива, Хустського району, Закарпатської обл.
- М. – Мирча, Великоберезнянського району, Закарпатської обл.
- Нов. – Новоселиця, Міжгірського району, Закарпатської обл.
- Н. Розт. – Нова Розтока, Воловецького району, Закарпатської обл.
- Пол. – Поляна, Свалявського району, Закарпатської обл.
- Сас. – Сасово, Виноградівського району, Закарпатської обл.
- Сім. – Сімер, Перечинського району, Закарпатської обл.
- Сок. – Сокирниця, Хустського району, Закарпатської обл.
- Ст. – Ставне, Великоберезнянського району, Закарпатської обл.
- Т. – Турциця, Перечинського району, Закарпатської обл.
- Тур. – Турнички, Перечинського району, Закарпатської обл.
- У. – Угля, Тячівського району, Закарпатської обл.
- Х. – Хижка, Виноградівського району, Закарпатської обл.
- Ч. – Чепа, Виноградівського району, Закарпатської обл.

Література

1. Атлас української мови: Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі: У 3 т. – К., 1984. – Т. 1.
2. Бевзенко С.П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні // Українська діалектна морфологія / Редкол.: Ф. Т. Жилко (відп. ред.) та ін. – К., 1969. – С. 5 – 14.
3. Бевзенко С.П. Лабіалізоване **ы** (**ы**^º) в говорах Закарпаття (До питання про характер старовинного слов'янського **ы**) // Наукові записки: Діалектологічний збірник /Ужгородський державний університет. – Львів, 1955. – Т. XIV. – С 161 – 167.
4. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: Навч. посібн. – К., 1980. – 247 с.
5. Букварь языка русского съ прочимъ руковоdствомъ начинаяющихъ обучитисѧ. – Будинъ, 1799 / A művet kiadásra előkézsítette: Udvari István. – Nyíregyháza, 1998. – 83 с.
6. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини: Словозміна. Службові слова. – Чернівці, 1998. – Т. II. – 215 с.
7. Глібчук Н. Реалізація діалектних норм у говірці села Волосянка Сколівського району Львівської області // Вісник Львівського ун-ту: Серія філол. – Львів, 2006. – Вип. 38. – Ч. I. – С. 140 – 147.
8. Дэжё Л. Украинская лексика сер. XVI века: Няговские Поучения (словарь и анализ). – Дебрецен, 1985. – 525 с.
9. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. 674. – Оп. 11. – Спр. 1503. – Арк. 29, 31.
10. ДАЗО. – Ф. 674. – Оп. 6. – Спр. 985. – Арк. 6.
11. Дзендерівський Й. Іван Огієнко як діалектолог і організатор діалектологічних досліджень // Питання історії, української і слов'янських мов та культури: Зб. доповідей і повідомлень / Упорядн. тому О. Купчинський – Львів, 1997. – С. 95 – 110.
12. Дзендерівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології (ч. 1, Фонетика). – Ужгород, 1965. – 126 с.
13. Дзендерівський Й.О. Про відношення закарпатських говорів до бойківських у галузі лексики (На матеріалах лінгвістичного атласа говорів Закарпатської області) // Доповіді та повідомлення. Серія філологічна: Матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченню карпатських говорів. – Ужгород, 1958. – № 3. – С. 11 – 16.
14. Дзендерівський Й.О. Спостереження над системою числівників говірок Закарпатської області // Наукові записки: Діалектологічний збірник /Ужгородський державний університет. – Львів, 1955. – Т. XIV. – С. 7 – 80.
15. Добош В.І. Енклітики в південно-західних говорах української мови // Дослідження лексики і фразеології говорів Українських Карпат (Тематичний збірник) / Відп. ред. проф. Й.О. Дзендерівський. – Ужгород, 1982. – С. 136 – 155.
16. Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві XVI – XVIII ст. З фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Збірник документів / Автори-укладачі Ю.А. Мицик, С.В. Сохань, Т.В. Міцан та ін. – К., 2011. – 559 с.
17. Зінчук Р. Діалектна специфіка іменної словозміни західнополіського говору (на матеріалі замовлянь) // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк, 2009 – Вип.18 . – С. 203 – 207.
18. Історична граматика української мови / М.А. Жовтобрюх, О.Т. Волох, С.П. Самійленко, І.І. Слинсько. – К., 1980. – 320 с.
19. Історія української мови: Морфологія / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Т.Б. Лукінова, В.В. Німчук та ін. – К., 1978. – 540 с.
20. Комітатські герби: Ужанський, Угочанський, Березький та Марамороський – <http://www.kolyba.org.ua/geraldika/1547-2010-02-01-11-31-46>
21. Кондор М. Зі спостережень над мовою українських весільних пісень Румунії // Сучасна українська культура: традиції і нові парадигми відновлення та розвитку: Матеріали Міжнародного наукового симпозіуму (Клуж-Напока, 18 – 19 жовтня 2007 р.) / Наук. ред. М. Кондор. – Cluj, 2010. – С. 89 – 100.
22. Лелекач М.М. Пам'ятки українського письменства XVII – поч. XVIII ст., писані на Закарпатті (матеріали до історичної діалектології української мови) (Публікація) // Наукові записки: Діалектологічний збірник /Ужгородський державний університет. – Львів, 1955. – Т. XIV. – С. 221 – 234.
23. Лизанець П.М. Деякі особливості відмінювання іменників у говорках Затисся Виноградівського району//Доповіді та повідомлення. Серія філологічна: Матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченю карпатських говорів. – Ужгород, 1958. – № 3. – С. 45 – 48.
24. Лизанець П.М. Система голосних в українських південнокарпатських говорках Затисся Виноградівського району // Наукові записки: Діалектологічний збірник /Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1957. – Т. XXVI. – Вип. 2. – С. 115 – 134.
25. Лизанець П.М. Українські південнокарпатські говорки Затисся Виноградівського району Закарпатської області. – Ужгород, 2008. – 440 с.
26. Мариконь Б., Ньорба В. Геральдика Закарпаття. Герби і печатки міст, сіл та селищ. – Ужгород, 2010. – 96 с.
27. Мартинова Г.І. Середньонаддніпрянський діалект. Фонологія і фонетика: Автореф. дис. ... докт. філол. наук. – К., 2004. – 40 с. – disser.com.ua/contents/5789.html

28. Материнський язык: Писемница русинского языка / М. Алмашій, І. Керча, В. Молнар, С. Попович. – Мукачово, 1999. – 98 с.
- 28^a. Мойсієнко В. Про південноукраїнський ікавізм та поліські дифтонги: Монографія. – Житомир, 2007. – 94 с. – http://st.zu.edu.ua/docs/moysiyenko_ikavizm_ta_dyftonyhy.pdf
29. Населення Закарпатської області. За підсумками першого Всеукраїнського перепису населення 2001 року: Статистичний збірник. – Ужгород, 2003. – 164 с.
30. Орос В.І. Займенники у говірках Хустщини // Доповіді та повідомлення. Серія філологічна: Матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченню карпатських говорів. – Ужгород, 1958. – № 3. – С. 49 – 52.
31. Орос В.І. Із спостережень над говірками Хустського району, Закарпатської області // Наукові записки: Діалектологічний збірник / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1957. – Т. XXVI. – Вип. 2. – С. 135 – 154.
32. Пагіря І.Д. Система голосних у говірках північно-західної Мукачівщини // Наукові записки: Діалектологічний збірник / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1957. – Т. XXVI. – Вип. 2. – С. 77 – 92.
33. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей: Звучня і морфологія. – Прага, 1938. – Ч. I. – 549 с.
34. Петровъ А. Материалы для истории угорской Руси. Предѣлы угрорусской рѣчи въ 1773 г. по официальныиъ даннныиъ. – Спб., 1911. – Т.VI –gbooks.archeologia.ru/Lib_1_16.htm
35. Приватні листи XVIII ст. / Підготував до вид. В.А. Передієнко. – К., 1987. – 174 с.
36. Прот. Димитрій Сидор. Граматика русинського языка для русинов Укрáйни, центральної Европы и Америки. – Ужгород, 2005. – 316 с.
37. Робчук І., Павлюк М. Рефлекси давніх [О, Е] в нових закритих складах в українських говірках Румунії // Робчук І. Студії і статті. – Вискуреши, 1999. – С. 35 – 44.
38. Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород, 2008. – 480 с.
39. Самійленко С.П. Іменник // Історія української мови: Морфологія / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Т.Б. Лукінова, В.В. Німчук та ін. – К., 1978. – С. 16 – 128.
40. Сирохман М. Церкви України. Закарпаття. – Львів, 2000. – 880 с.
41. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці, 2005. – 688 с.
42. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / Редкол.: Д. Гринчишин (відп. ред.) та ін. – Львів, 1994. – 2002. – Вип. 2, 4, 6, 7, 9.
43. Тіхий Ф. Розвиток сучасної літературної мови на Підкарпатській Русі / Перекл. з чеської Л. Белея, М. Сюська. – Ужгород, 1996. – 227 с.
- 43^a. Удварі І. Русинські жерела урбарської реформи Marii Terizi. – Nyíregyháza, 1999. – 129 с.
44. Українські закарпатські говірки: Тексти /Упор. та передм. О.Ф. Миголинець, О.Д. Пискач. – Ужгород, 2004. – 400 с.
45. Урбариум // Удварі І. Русинські жерела урбарської реформы Marii Terizi. – Nyíregyháza, 1999. – С. 71 – 102.
46. Учебник чешского языка (для I и II курсов) / А.Г. Широкова, П. Адамец, Й. Влчек, Й. Грбачек, Е.Р. Роговская. – М., 1973. – 531 с.
47. Христоматія церковно-славянськихъ и угро-русскихъ литературныхъ памятниковъ съ прибавленіемъ угро-русскихъ народныхъ сказокъ на подлинныхъ нарѣчіяхъ / Составиль Евменій Сабовъ. – Унгваръ, 1893 / Упор. І. Петровцій. – Ужгород, 2009. – 238 с.
48. Чешско-русский словарь /Под ред. К. Горалка, Б. Илка, Л. Копецкого. – Прага, 1965. – 1303 с.
49. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Перекл. з англ. – Х., 2002. – 1054 с.
50. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. – Львів – Нью-Йорк, 2008. – 288 с.
51. Acczél L. Ugocsa vármegye népoktatásügye (1880 – 1902). – Budapest, 1908. – 330 о.
52. Česká gramatika – cs.wikipedia.org/wiki/
53. Dobříkov slavil 80 let od otevření kostelíka z Podkarpatské Rusi –<http://www.pardubickykraj.cz/article.asp?thema=2610&item=67381>
54. Dřevěné kostelíky a zvoničky na Pardubisku – cestopisy.net
55. Fényes E. Mgyarország geographiai szótára. – Pesten, 1851. – I – IV.
56. Heller G. Comitatus Marmarosiensis. Comitatus Ugociensis. Serie A: Die historischen Ortsnamen von Ungarn. – München, 1985. – Band 18.
57. Komárek M. Historická mluvnice česká: Hláskosloví. – Praha, 1958. – 179 s.
58. Lutskay M. Grammatika slavo-ruthena. – Budae, 1830 / Перекл. з латинської П.М. Лизанця та Ю.М. Сака. – К., 1989. – 192 с.
59. Mizser L. Szatmári és ugocsai helységnévmagyarázatok // A Kossut Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Évkönyve. – Debrecen, 1999. – XXXVI. – 67 – 75 – <http://nevarchivum.klte.hu/nevarchivum/konyvtar/helynev/tanulmanyok.html>
60. Rejzek J. Český etymologický slovník. – Voznice, 2001. – 725 s.
61. Szabó I. Ugocsa megye. – Budapest, 1937 / A kötetet gondozta és az előszót írta S. Benedek András. –

Budapest – Beregszász, 1994. – 271 о.

62. SCHEMATISMUS CLERI ALMAE DIOECESIS SZATHMÁRINENSIS AD ANNUM JESU CHRISTI 1864. – SZATHMÁRINI, 1864. – 300 p.

63. Schematismus venerabilis CLERI graeci ritus catholicorum DIOECESIS MUNKACSIENSIS, ad annum M.D. CCC. XVI. – Cassoviae, 1816. – 216 p.

64. Schematismus venerabilis CLERI graeci ritus catholicorum DIOECESIS MUNKACSIENSIS, pro anno Domini M.D. CCC. XXI. – Budae, 1821. – 221 p.

Михайл Кондор

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ГОВОРА С. ХОЛМОВЕЦ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. В статье рассматриваются фонетические и морфологические признаки говора с. Холмовец, Виноградовского района, Закарпатской области. Говор относится к группе мараморошских говоров закарпатского диалекта.

Ключевые слова: говор, гласные, согласные, фонетические признаки, морфологические признаки, закарпатский диалект.

Mychajlo Kondor

SOME PECULIARITIES OF THE DIALECT OF HOLMOVETS VILLAGE IN TRANSCARPATHIAN REGION

Summary. The article deals with phonetic and morphological features of the dialect of Holmovets village in Vynohradiv district of Transcarpathian region. The dialect belongs to the Maramorosh group of Transcarpathian dialects.

Key words: dialect, vowels, consonants, phonetic features, morphological features, Transcarpathian dialect.

*Стаття надійшла до редакції
19 квітня 2013 року*

Кондор Михайло Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ.